

Asutawa Kogu

3. istungjärk. **Protokoll nr. 103 (6)**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 6. weebruaril 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 103 Asutawa Kogu liiget.

P ä e w a k o r d:

1. Suur-, kesk- ja väiketööstuse seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseadus — III lugemisel.

3. Awalikkude algkoolide seaduseelnõu — hariduskomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Seljamaa**.

Sekretääri kohal abisekretäär **H. Raudsepp**.

Juhataja **J. Seljamaa**: Awan Asutawa Kogu koosoleku.

1. Suur-, kesk- ja väiketööstuse seadus — redaktsioon. Sekretäär **H. Raudsepp** (loeb): Asutawa Kogu poolt 3. weebruaril 1920. a. wastuwõetud suur-, kesk- ja väiketööstuse seadus.

Selle seaduse maksmapanekuga kaotatakse ära wabriku- ja käsitööstuse seaduse §§ 1—27 (Seaduste kogu XI köide, 2. jagu, 1913. a. wäljaanne).

I. Üleüldised määrused.

§ 1. Suurtööstuse all on mõeldud tööstusettevõtte, milles: a) tegewate tööliste ja ametnikkude arw ulatab üle 50; b) tegewate tööliste ja ametnikkude arw ulatab üle 30, kui tähendatud ettevõttes tarwitamisel on aurukatlad ja masinad, mille käimapanemiseks looduse- (wesi, gaas, elekter jne.) wõi loomajõudu tarwitatakse.

§ 2. Kesktööstuse all on mõeldud tööstusettevõtte, milles on: a) tegewate tööliste ja ametnikkude arw 50 wõi vähem, kuid mitte vähem kui 6, omanik kaasa arwamata; b) tegewate tööliste ja ametnikkude arw 30 wõi vähem, kuid mitte vähem kui 4, omanik kaasa arwamata, kui tähendatud ettevõttes tarwita-

misel on aurukatlad ja § 1. p. b tähendatud masinad.

§ 3. Väiketööstuse all on mõeldud ettevõtte, nagu ära tähendatud § 2. p. a, kus tööliste arw mitte üle 5 ja p. b, kus tööliste arw mitte üle 3 ei ulata, omanik kaasa arwamata.

§ 4. Tööstusettevõtetesse puutuwad asjad, maha arwatud ettevõtted, mis teiste ministriumide alla kuuluwad, alluwad kaubandus- ja tööstusministriumii tööstusosakonnale, niipalju aga, kui sellekohastes seadustes ette nähtud, töö- ja hoolekandeministriumile.

M ä r k u s: Käsitöökodade tööaja pikuse, tööalguse ja igapäewase töölopu ning neis töötawate alaealiste kaitse kohta määrusteandmine allub kohalikule maakonna ja linna omawalitsusele.

§ 5. Tööstusettevõtted käiwad tööstusmaksu alla otsekoheste maksude seaduse põhjal (1903. a. wäljaanne ja järgmised).

II. Tööstusettevõtete asutamine.

§ 6. Tööstusettevõtete ehitus ja sissesead peab wastama ehitusseaduste, tööliste elu ja hädaohuta oleku kaitseks antud määruste ja omawalitsuse terwis- hoiumääruste nõuetele.

Tööstusasutuste tegewuse juhtimine peab sündima sellekohaste seaduste ja üleüldise heakorra nõuete järele.

Tööstusettevõtted, mis on ümbrusele kahjulikud ehk hädaohtlikud, peawad korraldama wastawad kaitseabinõud.

M ä r k u s: Tööliste elu ja hädaohuta seisukorra kaitseks määrusteandmine allub töö- ja hoolekandeministriumile.

A. Suurtööstusettevõtete asutamine.

§ 7. Suurtööstuse sisseseadmise luba saamiseks tuleb palwekiri anda linna ehk maakonna omawalitsuse kaudu kaubandus- ja tööstusministriumii tööstusosakonda.

§ 8. Eelmises (7) paragrahwis tähendatud palwekirjale tulewad juurde lisada järgmised dokumendid:

a) tööstusettevõtte üldine seisukohta plaan;

b) tööstusettevõtte ehitusplaani ja

d) ettevõtte kirjeldus.

Märkus I: Plaanid tulevad ehituse suhtes omavalitsuse poolt kinnitada. Neis tuleb näidata: jõumasinate, aurukatelde, hüdrantide ja tulekahju vastu võitlemise abinõude, kanalisatsiooni, weewärgi, elektriõõ ja walgustuse pealiinide ja õhupuhastuse seisukohad ning üldise kõik tähtsad wabriku ja sisseseade osad.

Märkus II. Tööstusettevõtte kirjelduses olgu järgmised andmed: a) milles seisab tegewus (wabriku töösaaduste üleslugemine); b) missugustes hoonetes ja kuidas on töökojad mahutatud (kiwi-, puu- ja segaehitused; majakordade arv; kirjeldada üldistes joontes ehituste seisukohti); d) kui palju töölisi tahetakse ettevõttes tööle panna; e) kas on jõumasinaid, missugusest liigist, kui suure jõulised; on need üles seatud eraldi ruumides wõi töökodades; f) missugused peaaparaadid ja mehansmid on peale jõumasinate weel olemas (teatada, kui palju, mis liigist); g) kas on ettevõtte juures tööliste eluruumid ja kui suure arwu jaoks; h) missugused tulekahjuwastased abinõud on ettevõttes olemas (üles lugeda wäljawiiwate treppide arv ja suurus, missugusest materjalist nad tehtud ja kas wälisüksed wäljaspoole lahti lähewad).

Märkus III: § 8. tähendatud lisad tulewad 2 eksemplaaris juurde panna. Palwekiri, kirjeldused ja plaanid käiwad tempelmaksu alla sellekohaste seaduste põhjal.

§ 9. Linna ehk maakonna omawalitsustele tulewad palwekirjad sisse anda omawalitsuse tööstuskomisjonile, mis seisab koos järgmistest isikutest:

- 1) omawalitsuse inseneer ehk arhitekt,
- 2) omawalitsuse arst,
- 3) tuletõrjujate ülem,
- 4) töökaitse kommissar,
- 5) ametiühisuste esitaja,
- 6) ettevõtjate liidu esitaja,
- 7) politseiülem ja
- 8) linna- ehk maakonnawalitsuse liige.

Märkus: Komisjoni esimehe kohuseid täidab omawalitsuse inseneer ehk arhitekt.

§ 10. Komisjonil on õigus oma nõupidamistele kutsuda ettevõtte omanikku

wõi tema wolinikku, niisama teisi asjast-huwitatud isikuid ja asjatundjaid; naabrite ülekuulamist toime panna, kui ka iseäranis tähtsatel juhtumistel ettevõtte piirkonna uurimist ette wõtta.

§ 11. Uurimisest, kuhu ka ettevõtte omanik ehk tema wolinik kutsutakse, seatakse täielik protokoll kokku, millele kirjutawad alla kõik osawõtjad.

Märkus: Ettevõtja ehk tema woliniku mitteilmumine ei takista uurimist.

§ 12. Uurimise protokoll ja palwekirja kohta käiwad komisjoni otsused antakse oma arwamise awaldamiseks linna- ehk maakonnawalitsusele, kes kõik materjalid ühe kuu jooksul, palwekirja sisseandmise päewast arwates, saadab selle tööstus- ja kaubandusministeeriumi tööstusosakonda. Kui aga piirkonna uurimist ette wõeti, siis wõib tähendatud aega pikendada kunni kahe kuuni.

§ 13. Kaubandus-tööstusministeeriumi tööstusosakonnal on õigus oma ametnikkude läbi piirkonna täiendawat uurimist ette wõtta, kui see küsimuse otsustamiseks on tarwilik.

§ 14. Tööstusettevõtte asutamise loapalwe tagasilükkamisest ja selle põhjustest peab ministeerium teatama wastawa omawalitsuse kaudu ettevõtte omanikule wõi selle wolinikule mitte hiljem, kui kuu aja jooksul, materjali ministeeriumi jõudmise päewast arwates.

§ 15. §§ 6.—14. awaldatud nõudmiste peale waatamata peab ehitatava tööstusettevõtte omanik seaduses äratähendatud korras (§ 7) luba nõutama aurukatelde ja teiste tegewuse juures hädaohlikkude aparaatide ja mehansmidde sisseseadmiseks ja käimapanemiseks.

§ 16. Enne, kui tööd uues ettevõttes alustatakse, pöörab ettevõtte omanik wõi tema wolinik kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstusosakonna poole palwega töö algamise luba saamiseks.

§ 17. Kaubandus- ja tööstusministeerium wõib sellekohasele omawalitsusele õiguse jätta iseseiswalt uue ettevõtte töö algamiseks luba anda, kaubandus- ja tööstusministeeriumile sellest teatades. Tähenatud õiguse omandab omawalitsus ainult kaubandus- ja tööstusministeeriumi loal.

§ 18. Tööstusettevõtte töö alustamise loa annab kaubandus-tööstusministeeriumi tööstusosakond, wälja arwatud § 17. tähendatud juhtumised. Tarbekorral wõib luba wälja anda alles pärast wabriku läbiwaatamist (§§ 9., 10., 11.) kom-

misjoni poolt, kuhu kaubandus- ja tööstusministerium saadab oma esitaja.

Märkus: Kui kahe nädala jooksul pärast palve sisseandmist läbiwaatamist ette ei võeta, võib omanik tööd alustada.

§ 19. Ärakirjad ettevõtte ehitamise kui ka töö alustamise lubadest saadab kaubandus-tööstusministeriumi tööstusosakond töö- ja hoolekandeministeriumile.

§ 20. Kui ettevõtte omanik soovib ettevõtte sisseseadet, kui ka saaduste väljatootamismäära ja töötamisviisi muuta, mis tuhtawalt wastu käiks tingimustele, mille põhjal ettevõtte awamine oli lubatud, siis tuleb niisuguseks muutmiseks nõutada iseäralik luba, seaduses (§ 7) tähendatud korras.

§ 21. Loa mittesaamise korral on ettevõtte omanikul ehk tema wolinikul õigus kaewata kaubandus- ja tööstusministrile, kes on kohustatud asja läbiarutamiseks ette panema tööstusnõukogule.

B. Kesktööstusettewõtete asutamisest.

§ 22. Kesktööstusettewõtete asutamisel tulewad §§ 7.—21. tähele panna §§ 23. ja 24. äratähendatud muudatustega.

§ 23. Kesktööstusettewõtete loanõutamise palwekirjadele ei ole sunduslik § 8. tähendatud üleüldise (situatsiooni) kui ka ettevõtte hoonete plaani juurdelisamine neis ettevõtetes, kus ei tarwitata aurukatlaid ega loodusejõul käimapanawaid masinaid, kui ettevõtte asukoht ja ruumide suurus sisseantud palwes küllalt selgelt on kirjeldatud.

C. Väiketööstusettewõtete asutamisest.

§ 24. Väiketööstusettewõtete asutamiseks ei ole tarwis mingisugust luba, neid tuleb ainult linna ehk maakonna omawalitsuses registreerida.

Märkus I: Käsitööstusasutused, kui neis mitte üle 20 töölise ei tööta, käiwad awamiskorras väiketööstuse alla.

Märkus II: Ehitustööstus käib awamiskorras väiketööstuse alla, tööliste arwu peale waatamata, kui temas jõumasinaid ei tarwitata.

III. Aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide järelwalwe.

§ 25. Kunni uute sellekohaste seaduste wäljaandmiseni jääb wabrikuhoo-

nete ehituse juures maksma ehitusseadus (§§ 166—172, 1900. a. wäljaanne ja § 165' 1912. a. w. jätk.).

§ 26. Määrused, mis käsitawad aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide sisseadmist, korraspidamist ja järelwalwet, antakse wälja kaubandus- ja tööstusministeriumi poolt. Kaubandus- ja tööstusministeriumi järelwalwe alla ei kuulu teedeministeriumi riigi- ja era- ning juurdeweoraudteede kui ka sõjalaewade katlad, aparaadid ja mehansimid. Nende wiimaste kohta antakse wastawate ministeriumide poolt erimäärused.

§ 27. Aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide omanikud (kaasa arwatud riigiasutused, ühiskondlikud asutused, seltsid ja ühisused), juhatajad, kui ka nende eest hoolitsewad isikud on kohustatud katelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide seaduslikus korras läbiwaatamiseks selleks määratud isikutele juurdepääsemist lubama ja neile igatepidi abiks olema.

§ 28. Üleüldine järelwalwe § 27. tähendatud määruste täitmise üle on koondatud wastawasse ministeriumi, kuna aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide otsekohene järelwalwe ja läbiwaatus jääb tähendatud ministeriumi tehnikute kohuseks, wälja arwatud § 30. ja selles märkuses ettenähtud juhtumised.

§ 29. Kaubandus- ja tööstusministeriumi hooleks jäetakse aurukatelde ja teiste tegewuses hädaohtlikkude aparaatide ja mehansimide järelwalwe seltsi asutamine, mille liigeteks peawad tingimata olema niisuguste aparaatide ja mehansimide omanikud, rentnikud ehk nende wolinikud, kaasa arwatud ka era- wõi ühiskondlikud organisatsioonid ja riigiasutused, wälja arwatud ainult teedeministeriumi ja eraraudteed, juurdeweoteed, sõjaministeriumi sõjalaewastik ja laewaomanikud, kui wiimaste laewadel ei ole aurukatlaid. Tähendatud seltsile antakse õigus lubada niisuguste aparaatide ja mehansimide ülesseadmist, kusjuures walitsuse tehnikuid wõidakse wabastada kõigist seesugustest kohustustest.

Märkus: Teedeministeriumil on õigus anda luba alla kuuluwatele eraraudteedele ja juurdeweoteedele selles paragrahwis nimetatud seltsi liikmeks astumiseks, sellega wabastada teedemi-

nisteeriumi tehnikuid tähendatud teede aurukatelde ja teiste aparaatide ja mehhanismide järelwalwest.

§ 30. § 29. nimetatud seltsi õigustamine loaandmiseks tegevuses hädaohklikkude aparaatide ja mehhanismide ülesseadmiseks kui ka nende järelwalweks ei kõrvalda walitsuse tehniku õigust ette wõtta tähendatud aparaatide ja mehhanismide järelkatsumist ja otsekohe seisma panna hädaohlikke.

§ 31. Kaubandus- ja tööstusminister wõib: 1) mainitud järelwalweseltsile õigust anda trahwida seltsiliikmeid maksude hiljaksjäämise kui ka määruse mittetäitmise puhul, kusjuures hiljaksjäänud maksud, wiivitusprotsendid ja trahwid riigi wastuwaidlemata maksudeseaduse põhjal sisse nõutakse (S. k. 16. kõide, 2. jaan. 1910) ja 2) seltsi inseneeridele õigust anda aparaadi ehk mehhanismi tarwitamist ära keelata ja tarbekorral politsei läbi kinnipitseerimist ette wõtta, kui seaduste mittetäitmisele järgnes plahwatus wõi õnnetujuhtumine.

M ä r k u s: Sissenõutud trahwid lähewad tööstus- ja kaubandusministeeriumi kaudu riigi kasuks.

§ 32. Kui aurukatelde ja teiste tegevuses hädaohklikkude aparaatide ja mehhanismide järelwalweselts ei täida oma ülesannet rahuloldawalt on kaubandus- ja tööstusministril õigus: a) määrata seltsi juhatusse alalist kontrolööri, b) muuta terwet juhatuse koosseisu ja määrata uusi walimisi, kui ka tarbekorral lõpetada seltsi tegevust, usaldades aparaatide ja mehhanismide otsekohest järelwalwet walitsuse tehnikutele.

IV. Tööstusettewõtete kohustustest.

§ 33. Tööstusettewõtete pidajad on kohustatud iga aasta mitte hiljem kui 1. märtsiks wäljatöötatud korras teateid saatma kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstusosakonda.

§ 34. Eelmises (33) paragrahwis nimetatud teadetes tuleb tähendada: a) tööliste arw, saaduste walmistamine, tarwitatud materjaalide ja küttetagawarade hulk; b) töö ja wiljakuse suurenemine wõi vähenemine; c) ettewõtte seisma jääk ehk likwideerimine ühes põhjuste nimetamisega; d) ettewõtte wõõrandamine wõi teised muutused, mis ettewõtte omandamises ette tulnud, kas pärandamise, jaotamise wõi kohtuotsuse tagajärjel.

V. Tööstusnõukogu.

§ 35. Tööstusnõukogu ülesandeks on:

a) nõupidamisi ette wõtta abinõude leidmiseks tööstuse ja tema üksikute harude arendamiseks ja täiendamiseks;

b) tööstusse puutuwate uute seaduseelnõude läbiarutamine;

c) kaubandus- ja tööstusministri poolt maksuwate seaduste põhjal wäljaantawate instruksioonide ja määruste eelnõusid läbi arutada;

d) kõigi tööstusse puutuwate küsimuste kohta arwamist awaldada, milles kaubandus- ja tööstusminister tarwiliuks leiab nõukogu otsust teada saada;

e) kaebusi läbi waadata, mis ühenduses tööstusettewõtete awamisega (§ 21).

§ 36. Tööstusnõukogu liigeteks on:

1) kaubandus- ja tööstusminister juhatajana; 2) kaubandus- ja tööstusministri abi; 3) tööstusosakonna juhataja; 4) töö- ja hoolekande-, 5) teede- ja 6) rahaministri abid; 7) terwishoiu peawalitsuse ülem; 8—11) kaubandus- ja tööstuskoja tööstusosakonna neli liiget; 12) linna ehituskomisjoni esitaja ja 13) Eesti tehnikaseltsi esitaja.

M ä r k u s: Kaubandus- ja tööstuskoja asutamiseni walitakse selles (36) paragrahwis nimetatud kaubandus- ja tööstuskoja tööstusosakonna 4 esitaja asemele 2 esitajat wabrikantideühisuse ja 2 esitajat wäiketööstuse ühisuse poolt.

§ 37. Juhtumistel, kui tööstusnõukogu küsimusi arutab, mis selle seaduse § 36. mittenimetatud ministeeriumide kohta käiwad, astub kaubandus- ja tööstusminister sellekohaste ministeeriumide juhatajatega läbirääkimistesse wiimaste poolt esitajate nimetamiseks, kes ajutiste täisõiguslikkude liigetena nõukogu koosolekutest tähendatud küsimuste arutamisel osa wõtawad.

§ 38. Nõukogu koosolekutele wõib selle seaduse § 36. tähendatud liigete ettepanekul kutsuda tööstusnõukogu esimehe läbi eriteadlasi kui ka küsimustest huwitatud asutuste esitajaid, kellel on koosolekutel sõnaõigus.

§ 39. Kui ministril wõimalik ei ole isiklikult tööstusnõukogu koosolekut juhatada, siis wõib ta määrata oma abilise juhataja kohustetäitjaks.

§ 40. Nõukogu kutsutakse esimehe korraldusel kokku tarbe järele.

§ 41. Nõukogu asjaajamine on kaubandus- ja tööstusministeeriumi tööstus-

osakonna käes, kuna kirjawahetuse kord ministri poolt kindlaks määratakse.

§ 42. Nõukogus arutatud asjade üle kirjutatakse protokoll, kuhu ka koosolekule kutsutud isikute seletused ja teated üles tähendatakse, hoolimata sellest, misugune arwamine nõukogul selle kohta on. Arwamiste lahkuminekul protokolleeritakse kõigi koosolewate liigete — nii enamuse kui ka vähemuse — arwamised, nime nimetamisega, kes selle wõi teise arwamise poolt hääletanud, kuna isearwamised protokollile juurde lisatakse.

Sellel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.

Juhataja **J. Seljamaa**: Soowib keegi ettekantud redaktsiooni kohta sõna wõtta? Sõnasoowijaid ei ole, panen redaktsiooni hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on redaktsioon kinnitatud.

2. Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseadus — III lugemisel.

Töökaitse komisjoni aruandja **L. Johanson** (loeb): Rahwawäelaste ja nende perekondade pensioniseadus.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): I. Üleüldised määrused. § 1. Selle seaduse põhjal riigilt pensionisaamise õigus on: a) rahwawäelasel, kes rahu- wõi sõjaajal oma töowõime on kaotanud kas haawade, wäliste wõi sisemiste wigastuste wõi haiguste tõttu, kui need haawad, wigastused wõi haigused Eesti rahwawäe teenistuse täitmisest olenewad; b) tema naisel ja lastel; c) isikutel, keda rahwawäelane tegelikult ülewal pidas enne wäeteenistusse wõtmist wõi astumist, wõi keda tema seaduse järele kohustatud on ülewal pidama, kui neil ei ole teist toitjat.

Tähendus: Rahwawäelasteks loetakse kõik sõjawäelased ameti ja aastme peale waatamata, sõjawäeametnikud ja sanitäärpersonaali liikmeid.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1. wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): „§ 2. Pensioni täismääraks on palk, mis rahwawäelane wäeteenistuses sellesamas ametis edasi teenides saaks, juurde arwatud ka rahwawäelase toitmine.“

Töökaitse komisjoni nimel teen ettepaneku „rahwawäelase toitmine“ asemel wõtta sõnad „rahwawäelase ülespidamine“. Põhjus on järgmine: wõib olla jääb rahwawäelase rahaline palk liig wäikseks, ja kui ainult toitmist pensionisaamise juures arwesse wõtta, siis wõib juhtuda, et rahwawäelase pension saab sedawõrd wäike olema, et ta ei wõimalda mitte inimesewäärilist ülespidamist temale. Kui aga wõetakse pensioni wäljaarwamise juures aluseks ka rahwawäelase ülespidamine, see tähendab toitraine, riided jne., siis oleks see pensioni alammäär juba wõrdlemisi suurem.

H. Kikson (sd.): Kordan minu poolt teisel lugemisel tehtud ettepanekut, et pensioni antakse täiel määral, see on keskmine kuupalk. Seda, mispärast ma selle ettepaneku teisel lugemisel tegin, ei hakka ma enam põhjendama, tähendan aga siinjuures järgmist, et Asutaw Kogu on nüüd juba teist korda wastu wõtnud § 1. juurde tähenduse, mida mõistetakse rahwawäelase all. Ma pean siia juurde tähendama, et kui see paragrahw niisugusel kujul wastu wõetakse, nagu ta töökaitse komisjoni poolt ette pandud, siis ei oleks sellel tähendusel mingit mõistet, ja see tähendus kujuneb siia seaduse juurde ilma mõtteta, nii et minu ettepanek on seda paragrahwi wastu wõtta sel kujul: Paranduse 2. osa: „Rahwawäelaste pensioni alammääraks on palk, mis rahwawäelane samas ametis edasi olles saaks, juurde arwates rahwawäelaste toitmine“. Paranduse 1. osa: „Pension täismääraks on riigiasutustes teeniwate päewatööliste keskmine kuupalk“.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Riigiametis teeniwate tööliste palka ei saa mitte sellepärast aluseks wõtta, et ei ole kindlat seadust, mille järele seda saaks ära määrata — see mõiste on iseenesest segane. Kui komisjon asus sellele seisukohale, et pensioni aluseks wõtta see palk, mis rahwawäelane sai sõdurina teenides, siis läks ta sellelt seisukohalt wälja, et inimesi ei saa mitte hinnata ainult nende füüsiliste wõimete järele,

waid ka waimliste wõimete järele, ja elus on ikkagi see nähtus, et üks inimene wõib rohkem kui teine. Kui järjekindel olla, siis on see täiesti loomulik, kui palgad üldse ühtlustatakse kõigis ametites, ja kui nüüd ükskord kirjanikkudele riigi poolt antawa palga küsimus arutamisele tuleb, ja kui sarnase ettepanekuga ma esinesin, öeldakse, et kirjanikkudele tuleks määrata riigiteenistuses olewa töölise keskmise päewapalk, siis niihästi kirjutaja kui ka kirjanik on wäga tarwilikud ühiskonna elus, aga ometi wahet tuleb teha, — ja töökaitse komisjon palub seda sel kujul wastu wõtta, nagu ette on pandud.

Juhataja J. Seljamaa: § 2. tuleb hääletamisele kolmel kujul. Esiteks redaktsioonis, nagu ta teisel lugemisel wastu wõetud, teiseks komisjoni aruandja poolt ette pandud parandusega ja kolmandaks sel kujul, nagu rhs. Kikson'i poolt ette on pandud. Panen esiteks hääletamisele komisjoni aruandja poolt ette pandud paranduse sõnade „rahwawäelase toitmine“ asemele panna „rahwawäelase ülespidamine“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud.

Et kaks ettepanekut konkureeriwad on, sellepärast tulewad nad hääletamisele selles järjekorras, nagu nad sisse on tulnud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2. wastu wõetud II lugemisel wastu wõetud kujul, ja sellepärast ei tule rhs. Kikson'i ettepanek hääletamisele.

Aruandja **L. Johanson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 3—5.

§ 3. Eelmises (2) paragrahwis nimetatud pensioni täismäär iga järgnawa aasta peale kinnitab komisjon, kes koos seisab: sõja-, töö- ja hoolekande- ja rahaministeeriumi ning riigikontrolli esitajatest.

§ 4. Pensioni wäljaandmine kuulub töö- ja hoolekandeministeeriumi wõimkonda, ning sünnib tema arwel.

§ 5. Kõik pensioniküsimusse puutuw kirjawahetus ja tunnistused on tempelmaksust wabad.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): „§ 6. Pensionirahast wõlakustutamiseks ehk nõudmiste rahuldamiseks mahaarwami ei tehta.“

See on töökaitse komisjoni ettepanek ja komisjoni aruandja arwamise järele tarwilik sellepärast, et riik annab inwaliidile elamisraha selleks, et ta wõiks ära elada. Kui nüüd tahetakse seda raha wõlakustutamiseks maha arwata, siis ei täida see pensionimõiste seda kohust, mida ta peaks täitma. Paragrahw on üles wõetud ka praegumaksuwates teistes pensioniseadustes, nii näiteks õnnetujutumiste wastu kinnitamiseseaduses, kui ka endises Wene seaduses, nagu inwaliididele abiandmise seadus. On loomulik, et riigi poolt antud toetusraha ei kulutata mitte eraisikute peale ära.

A. Schulbach (tõer.): Ma waidlen ette pandud paragrahwi wastu wõtmise wastu. On ju tõsi, et sarnane paragrahw on olemas kõigis teiste riikide pensioniseadustes, kuid kõigil neil seadustel on üks iseäraldus, nimelt, pension määratakse minimaalne, määratakse ainult äärmine summa, millega inimene kuidagi wiisi ära elada wõib. Kui meie nüüd seda alust waatame, mille peale oleme oma pensioniseaduse üles ehitanud, siis peame tunnistama, et meie poolt määratud summa suurem on, kui keskmine päewatöölise palk. Ma wõin seda põhjendada. Detsembrikuus wõeti wastu rahwawäelaste perekondade toetamise seadus, kusjuures muuseas wastu wõeti määrus, et pension wastab keskmise tööpalga suurusele, ja selle seaduse põhjal on üle terve maa wälja rehkendatud, kui suur see keskmine palgasuurus on. Selles mõttes on meie maa jagatud 4 järku: I järku loetakse Tallinna ja Narwa linnad, kus keskmine tööpalk on 640 marka. II järku on arwatud Tartu ja Walga linnad, kus keskmine tööpalk suur on 588 m. 80 p., III järk, teised linnad, on arwatud 537 m. 60 p., ja IV järk, muu Eestimaa, 480 marka. Need normid aga, mis meie käesolewa seaduse § 2. järele wastu wõtsime, wõimaldawad pensioni kõigewähemalt 740 m. suuruses, see on kõige minimaalsem määr. Wõrdleme siis 740 m., mida meie oleme määranud pensioniks, ja 480 m., mis on keskmine tööpalk kõigis Eesti maakondades peale linnade, siis näeme, et pension on märksa suurem, kui see palk, mida tööline keskmiselt teenib, ja nüüd tuleb küsimus, kui pensionärid suurema sissetuleku saawad kui töölised, mispärast siis töölisel wõib palka arreteerida wõlgade sissenõudmiseks, kuid pensionäril ei wõi seda mitte.

Pensioni maksetakse küll selleks, et inimesele eluülespidamist võimaldada, aga kui meie nüüd oleme seisukoha võtnud, et meie pensionäärile inimesewäärilise sissetuleku kindlustame ja meie poolt määratud pension on suurem, kui töölise keskmise palk, siis ei peaks meie pensionäärile mitte wõlgadetasumise mõttes eesõigustatud seisukorda looma. Sellepärast waidlen ma selle paragrahwi wastu võtmise wastu.

A. Tulp (sd.): Harilikult on kõigi rahwaste seadustes niisugune punkt sees, et need summad, mis otseteed lähewad ülewalpidamiseks — elamismiinum, on kaitstud mahaarwamiste ja kinnipidamiste wastu. Ei saa pensioni, mis miinum kõigist tärwidustest, wõrrelda palgaga, mis peale minimaaltarwiduste katmise peab ulatama ka muude eluwajaduste peale üle miinimumi, wajaduste peale, kus kitsendusi wõib lubada.

Wõrdleme seda Wene seadustega, siis näeme õieti järgmist wahekorda: Wene seaduse järele wõib palgast kinni pidada $\frac{1}{3}$ ilma perekonnata isiku palgast ja $\frac{1}{4}$ osa perekonnaga isiku palgast. Mis puutub aga nüüd pensionisse, siis on kõigis Wene pensioniseadustes paragrahwid, mis pensionisummast ei luba nõudmisi wõlauskujate kasuks katta. Siis ei saanud seda mitte teisiti sisse seada, waid igas seaduses pidi wastaw paragrahw sees olema. Teine wäide, et härra Schulbach'i wäljarehkendamise järele pensionääril palk suurem oleks, kui tegelik palk, on eksitus, ehk kui on mõni nähtus tõenduseks ette tuua, siis igatahes niisugune nähtus, mis praegustest erakordsetest oludest tingitud. Kuid praegu on harilik, et rahwawäelase palk töölise palgast kõrgem on, siis on igatahes üleminev märkus, wõib olla et teistel kordadel saab rahwawäelase palk rahuajal palju wäiksem olema kui töölisel. Nii siis siin näib wäga wõimalik olewat, et see pension, mis rahwawäelane saab selle seaduse põhjal, wõib harilikust palgatastust palju wäiksem olla, ja sel korral need oletused, mida härra Schulbach tegi, ei saa makswad olla. Mina arwan isiklikult, et igas seaduses peab ikka sees olema see paragrahw, et pensionirahast ei wõi wõlgade kustutamiseks kreditõõride kasuks maha lugeda. Wene seaduses palkade kaitseks on ära tähendatud, et ainult üks weerand osa palgast kinni pidada wõib ja pensioniseadustes ei lubata

wõlgade kustutamiseks midagi maha lugeda. Sellest tekiwad kindlad wahekorrad: igalühel on ju teada, et pensionisaaja on inwaliid ja see mõjub tema krediidsaamise peale. Samuti on ka teada, et need isikud, kes pensionäärile wõlgu annawad, ikka ettewaatlikud on ja kahtlewatel kordadel wõlgu ei anna. Kui lubada pensionist wõlgade katmiseks summasid maha lugeda, siis wõib inwaliid ilma toetuseta jääda, sellepärast ei saa nende summade peale nõudmisi panna. Igatahes toetan ma töökaitse komisjoni ettepanekut, et see paragrahw sel kujul wastu wõetaks, kui komisjoni poolt ette pandud on.

A. Schulbach (töer.): Rhs. härra Tulp tahtis näidata, et ette pandud paragrahwi wäljajätmine tooks kaasa tagajärje, et wõiks arreteerida terwet pensioni, kuid härra Tulp unustab ära, et selle paragrahwi sees wõi wäljasolemine ei muuda ära meie tsiwiilseadust. Need tsiwiilseadused jääwad jõusse ja määravad ära, et igasugusest palgast ja pensionist ei wõi rohkem arreteerida kui $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ osa, ja minu arwates ei wõi see paragrahw tsiwiilseadust kuidagi muuta.

Mis puutub sellesse, nagu oleksin mina keskmist tööliste palka liialdaselt wäikesena näidanud, siis ma ütlen, et need andmed mitte minu wälja rehkendatud ei ole, waid töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt, ja need on wälja kuulutatud „Riigi Teatajas“ nr. 4 ja 5 — 1920. a. Minu teadmise järele ei wasta need wäljaarwamised tööoludele, waid on weel natuke kõrgemad: näiteks on Narwa linn rehkendatud I kategooria hulka, kuna minu teada seal 400 mk. heaks palgaks rehkendatakse, wõib olla on ta ehk keskmine; nii siis wahe selle pensioni wahel, mis meie määrasime ja nende palkade wahel, mis tegelikult saadakse, on märksa suurem kui ma rääkisin.

Töö- ja hoolekandeminister
A. Palwadre: Akl. Schulbach arwab, et tööliste keskmised palganormid kõrgelt on arwatud. Selle wastu pean tähendama, et nad ennem madalalt on arwatud. Kui meie hakkaksime praegu jaanuarikuu jaoks keskmisi palku wälja arwama, siis tuleksid nad hästi kõrgemad kui need, mis detsembrikuus komisjoni poolt on arwatud. Mina oma poolt toetaksin töökaitse komisjoni ettepanekut. Meil praegu on seadused makswad, mille järele teatawat järku pensione erawõl-

gade tasumiseks aresti alla panna ei wõi, näiteks pensionid, mis on antud haawatutele ja mõned teised pensioniliigid. Neist pensionidest aga, kus kohtu teel mahaarwamist wõib teha, wõib seda teha ainult teatawa protsendi järele. Kui pensioniseadustes juba üldse on põhimõte wastu wõetud, et ei wõi erawõlga pensionist maha arwata, siis peame selles sihis mitte tagasi, waid ikka edasi minema. See on kindel, et iga pension antakse eluülespidamise kindlustamiseks ja kui mingisuguseid mahaarwamisi pensionist ja kohtu poolt pensioni arestiaalla panemist lubada, siis tähendaks see, et meie ei kindlustaks pensionäridele eluülespidamist ja selle juures ei kaitseks meie mitte riigikassa huwisid, mis sugugi ei kannata, waid ainult wõlauskujate huwisid. Igalpool haritud ilmas wiiakse pensioni printsiip läbi, et pension peab pensionisaajale kindlustama eluülespidamist ja selle juures ei pea mingisuguste teiste isikute, olgugi seaduslikud huwid, rahuldatud saama. Ma toetan oma poolt töökaitse komisjoni ettepanekut.

A. Tulp (sd.): Härra Schulbach lubas tõendada, et tsiwiilseadus ja pensioniseadus küllalt kindlustawad, et kui meie selle punkti siit wälja heidame, sel korral inwaliididel ka mahaarwamisi pensionist ülemäära ei tehta. Härra Schulbach eksib. Nii kui minul teada, on wabrikutööliste seaduses palju kinniseid kohti. Igas wastawas pensioniseaduses on sellekohane paragrahw sees: Loodan, et see mitte ilmaaegne ei ole, ei saa ka nüüd ja tulewikus ilmaaegne olema. Mis puutub mahaarwamistesse, siis on maailma seadusandlus juba niikaugele jõudnud, et ainult lubab $\frac{1}{2}$ pensionist ehk palgast arreteerida.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpukokkuwõtteks on sõna aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Kõige kaaluwama põhjuse selle paragrahwi wäljajätmiseks tõi härra Schulbach, et selle seaduse järele saaks pensionärid palju suurema palga kui töölised. Siin on juba rhs. Tulp näidanud, et tööliste palgast mahaarwamisi mitte täiel mõõdul ei lubata, waid teataw osa. See juba liikab osalt wäite ümber. Teiseks tuleb selle peale tähendada, et see wõrdlus arwustust wälja ei kannata. Esiteks on § 2. wõetud just aluseks see kõige wäiksem, mis üldse wõtta wõib, see on ainult

toitmine ja palk, mis tulewikus õige wäikseks wõib muutuda. Ei julge keegi eitada, et see palk, mis praegu töölisel saawad, muud ei ole kui näljapalk. Need peawad suurenema, ja kui nii teha mahaarwamisi, siis ainult neilt inwaliididelt, kellel allesjäänud töowõimalusi on. Muidu wõib pensionäär sarnasesse seisukorda sattuda, et tal muud järgi ei jae, kui kerjama minna, olgugi et õigus on riigilt paiukit saada wõlakustutamiseks.

Juhataja J. Seljamaa: Panen hääletamisele § 6. töökaitse komisjoni ettepanekul. (Hääletatakse.) 35 häälega poolt 30 wastu on § 6. wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 7—20.

II. Rahwawäelaste pension. § 7. 1) Rahwawäelased, kes 100% töowõimest kaotanud, saawad täie pensioni (§ 2).

Tähendus: Rahwawäelased, kes sõjas oma töowõime on täiesti kaotanud ja kõrwalabi tarwitawad, saawad 25% lisapensionini. 2) Rahwawäelased, kes vähem kui 100% oma töowõimest kaotanud, saawad pensioni oma töowõime kaotusele wastawalt nende tabelite järele, mis § 13. põhjal wälja antud.

Tähendus: Töowõime kaotus alla 10% pensionisaamise peale õigust ei anna.

§ 8. Pension määratakse kas eluaegne wõi tähtaegne, pensionääri töowõime kaswamise wõimaluse järele.

§ 9. Teenistuse täitmisest olenewate wigastuste wõimalikult täpipealseks registreerimiseks tähendawad kõik asutused, millega rahwawäelane wäeteenistuses wiibides kokku puutub, nagu sõjawäeosad, arstlikud asutused, sidumiskohad, sanitäär- ja soomusrongid jne. „rahwawäelase märkraamatusse“ wastawad teated, mis selgitawad rahwawäelase pensionisaamise õigust. Sarnase märkraamatu puudumise korral annawad mainitud asutused rahwawäelasele määratud wormi järele tunnistuse haawade, wigastuste ja haiguste ning nende tekkimise põhjuste ja aja üle. Samad teated hoitakse tähestiku järjekorras neis asutustes alal.

§ 10. Kõik rahwawäelased, kes teenistuses saadud haawade, wigastuste wõi haiguste tagajärjel sõjawäest lahkuwad,

waadatakse wäeosa arstliku komisjoni poolt läbi, kes nende töowõimekaotuse protsendi ära määrab.

§ 11. Rahwawäelased, kes oma töowõime kaotanud pärast sõjawäest wabastamist, kui aga selle kaotuse põhjuseks olid wäeteenistuses saadud haawad, wigastused wõi haigused, ehk kes mõnesugustel põhjustel eelmises paragrahwis tähendatud wiisil üle waadatud ei ole, wõiwad 2 aasta jooksul pärast wäeosast lahkumist endid pensionisaamiseks maakonna rahwawäekomisjonis läbi waadata lasta, kusjuures töowõime kaotuste põhjused selgeks tulewad teha.

M ä r k u s: Kui rahwawäelane ei wõi arsti poolt konstateeritud terwisliku seisukorra pärast isiklikult läbiwaatamisele ilmuda, toimetab läbiwaatamist rahwawäelase wiibimiskohas maakonna rahwawäekomisjoni poolt seks komandeeritud arst.

§ 12. Arstliku läbiwaatamise tagajärjest seatakse läbiwaatawa asutuse poolt §§ 10. ja 11. põhjal akt kokku, kuhu üles märgitakse pensioninõudja töowõime kaotuse protsent, haiguse liik ja haiguste ning kehaliste puuduste tabeli paragrahw, mille alla läbiwaadataw oma terwisliku seisukorra järele kuulub. Samuti tähendatakse aktis ära, kas töowõimekaotus jäädaw wõi ajutine.

Kui töowõimekaotus ajutine, tehakse aktis märkus, millal rahwawäelane uuele läbiwaatamisele peab ilmuma. See tähtaeg ei tohi mitte hiljem, kui kahe aasta pärast olla, läbiwaatamise päewast arwates (§ 25).

§ 13. Tabelid haiguste ja kehaliste puuduste üle, millest töowõimekaotus oleneb ja juhatuskirjad arstidele nende tabelite tarwitamise kohta, seab kokku töö- ja hoolekandeministeerium ühes sõjaministeeriumiga andmete põhjal, mis sõjawäe terwishoiuwalitsuse nõukogu annab. Need tabelid ja juhatuskirjad awaldatakse „Riigi Teatajas“.

§ 14. § 12. mainitud akt saadetakse läbiwaatawa asutuse poolt töö- ja hoolekandeministeeriumi. Ärakirjad aktist antakse pensioninõudjale ja saadetakse selle walla- wõi linnawalitsusele, kus pensioninõudja elab.

§ 15. Walla- wõi linnawalitsus asub wiibimata pärast eelmises § 14. ettenähtud ärakirja kättesaamist §§ 29. ja 32. ettenähtud andmete kogumisele, mis peab olema lõpetatud hiljemalt kahe nädala jooksul.

§ 16. Wallawalitsus saadab wiibimata maakonnawalitsusele kogutud andmed ühes § 12. mainitud ärakirjaga aktist, mida maakonnawalitsused wiibimata läbi waatawad ja pensioniandmise otsustawad eitawalt wõi jaatawalt. Jaatawa otsuse korral määrab ta selle seaduse §§ 2., 7., 8. ja 25. põhjal pensioni kindlaks. Linnas teeb neid otsuseid linnawalitsus tema poolt kogutud andmete põhjal. Otsus antakse pensionäärile kirjalikult teada.

§ 17. Rahwawäelasele, kelle pensioni määramine maakonna- wõi linnawalitsuses arutamisele tuleb, antakse asja arutamise päewast teada ja ta wõib isiklikult asja arutamisel seletusi anda.

§ 18. Maakonna- wõi linnawalitsuse otsuse peale wõib pensioninõudja kaebust tõsta töö- ja hoolekandeministeeriumis kuu aja jooksul, otsuse teadaandmise päewast arwates. Töö- ja hoolekandeministeeriumi otsus on lõpulik.

§ 19. Kui läbiwaatamisakt maakonna- wõi linnawalitsuses kahtlust äratav, wõib ta pensioninõudjat rahwawäekomisjoni poolt uuesti läbi waadata lasta.

§ 20. Jaatawad otsused — § 16. — saadab maakonna- wõi linnawalitsus kinnitamiseks töö- ja hoolekandeministeeriumi, kes tarwilikud summad kohalikkudesse renteidesse saadab maakonna- wõi linnawalitsuste nimele pensioni wäljandmiseks.

A r u a n d j a **L. Johanson** (loeb): „§ 21. Maakonnawalitsused saadaw pensionisaajate nimekirjad wallawalitsustele. Walla- ja linnawalitsused annawad pensionisaajateks kinnitatud isikutele pensioniraamatud, millega nad pensioni oma soowi järele kas kohalikkudest renteidest wõi wallawalitsustest saawad. Pension makstakse kuuwiisi.“

Töökaitse komisjon teeb siin ettepaneku paragrahwi lõppu juurde wõtta sõna „ette“. Nii kõlaks lõpulause järgmiselt: „pension makstakse kuuwiisi ette“. Alguses juba pani töökaitse komisjon selle paranduse ette, sest pensioniraha ei ole mitte mingisugune töötasu, et enne tarwis töö ära hinnata ja siis palka maksta. Pensioni antakse inwaliididele elamiseks ja sellepärast tuleks kuuwiisi ette maksta.

A. Schulbach (töer.): Ma waidlen ka selle paranduse wastu neilsamadel põhjustel, millepärast § 6. wastu waidle-

sin. Ei ole mingisugust põhjust pensionääri eraldada olukorra poolest töölistest, samuti kui tööline oma töö eest palga tagantjärele saab, peab ka pensionäär oma pensioni saama samal alusel. Juhin tähelepanu selle peale, et pensioni ettemaksmine tegelikult võimalik ei ole, sellepärast et pensionimääramine juba isenesest aega võtab.

A. Tulp (sd.): Mina leian, et see põhimõte, mida siin härra Schulbach ette tõi, on uus ja senni ei ole teda seaduses ette nähtud.

Juhataja J. Seljamaa: Sõna on aruandjal lõpukokkuvõtteks.

Aruandja L. Johanson: § 6. kui ka § 21. toodi ette, et töölistele maksetakse palk ikka tagantjärele ja sellepärast ei tule ka inwaliide eesõigustatud seisukorda panna. Ma aga arvan, et ühel töölisel midagi selle vastu ei või olla, kui inimesele, kes tööd teha ei saa, mitte laiskuse pärast, vaid sellepärast, et ta töövõimetu on, ülespidamiseks raha ette maksetakse. Tööliste olukorra seljataha pugeda, on siin minu arvates lihtsalt ülearune. Pensioniraha tuleks ikka inimestele ette maksta, kuigi esimese hindamise juures töövõimetuse protsenti kindlaks teha ei saa ja pensioni perioodiliselt määrata tuleb. Kui kuuviisi ei taheta ette maksta, millest peab siis inimene kuu aega elama. Detsembrikuus saab alles nowembrikuu eest kätte, kas peab ta siis nowembrikuu tagant järele elama?

Juhataja J. Seljamaa: § 21. juurde on tehtud parandus „pensioni makstakse kuu aega ette“. Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Parandus on 32 häälega poolt, 27 vastu vastu võetud.

Panen § 21. ühes vastuvõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawanamusega on § 21. vastu võetud.

Aruandja L. Johanson kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtawanamusega §§ 22—29.

§ 22. Pension antakse välja pensionäriks isiklikult või tema usaldusmehele. Walla- ja linnawalitsused on kohustatud maksuta tunnistusi välja andma, et pensionärid elus ja pensionisaamise õigust ei ole kaotanud.

§ 23. Nende rahwawäelaste pension, kelle kohta selgeks tehtud, et nad waimuhaiged ja mitte mõnes asutuses riiklikku või kogukondlikku ülewaldamist ei saa, maksetakse nende naistele, lastele, või teistele isikutele, kelle hoole all nad wiibiwad.

§ 24. Linna- ja wallawalitsused walwawad tingimiste muutuste järele, mis pensionisaamise õiguse peale mõju awaldawad, sealjuures vähemalt iga kolme aasta sees üleüldiseid pensionisaajate nimikirju läbi waadates.

§ 25. Kui rahwawäelase töövõimekaotus ajutine, või kui võimatu kohe kindlaks teha töövõimekaotuse jäädawat protsenti, määratakse esialgsete andmete põhjal ajutine pension ühest kuni kolme aastani (§ 12). Selle pensioni kestvus ei või kauem olla, kui üks kuu pärast uut läbiwaatamise tähtaega.

§ 26. Kui haawadele, wigastustele või haigusele suurem tööjõukaotus järgneb, kui seda läbiwaatamisel võis kindlaks teha, on pensionäriks õigus uut arstlikku läbiwaatamist ja pensioni suurendamist nõuda. Sellekohast nõudmist ei või awaldada enne 2 aastat pärast eelmist arstlikku läbiwaatamist.

§ 27. Pension maksetakse pensioninõudmise awaldamise päewast alates, kuid mitte warem, kui rahwawäelase riiklik ülewaldamine lõpeb.

§ 28. Isikud, kelle pensioninõudmine tagasi lükatud, wiiwad nõudmist korrata mitte warem kui aasta pärast eelmise otsuse päewast arwates.

§ 29. Pensioni ei makseta aja eest, mil pensionäär hoolekandeaasutuses täieliku riikliku ülewaldamise saab, või mil ta wangistatud on.

Aruandja L. Johanson (loeb): „§ 30. Kui rahwawäelase pensionimaksmine eelmise (29) paragrahwi põhjal seisma pannakse, makstakse § 1. punktides b ja c tähendatud isikutele pensioni §§ 35.—48. järele.“

Eelmise paragrahwi põhjal jäetakse pensionimaksmine seisma, kui pensionäär hoolekandeaasutuses riiklikku ülewaldamist saab. Sõjas aga on juhtumisi, kui inwaliid kas hulluks läheb või jälle muud wigastused nii suured on, et ta tingimata tuleb hoolekandwasse asutusse anda, selle määruse järele määratakse sõduri perekonnale siis toetusraha. Kui aga inwaliid sõjas on terwise kaotanud

ja ta hoolekandeesutusse on paigutatud, siis on ta ometi surnuga — oma perekonna seisukohalt — ühewääriline, tema perekonnale tuleb siis toetust anda selle paragrahwi järele; on wõimalik, et inwaliid wangistatakse ilma süüta, sarnasel korral on jälle loomulik, et tema perekonda ei jäeta hoolekandeta, waid et perekonnale määratakse pension. Sünnib ju suurt ülekohut nendele inwaliididele, kes sõjas kõigerohkem kannatanud, keda paigutatakse küll waimuhaigete parandusmajasse, kelle perekond aga täiesti hoolekandeta jääb, kuna surma korral pensioni antakse. Selle kõige peale toetades palub töökaitse komisjon § 30. wastu wõtta.

A. Schulbach (töer.): Töökaitse komisjon on juba nähtawasti ette ära otsustanud, et need paragrahwid, mis teisel lugemisel wälja jäeti, kolmandal lugemisel wastu wõetakse, muidu ei wõi sellest aru saada, kuidas töökaitse komisjon on wõinud Asutawa Kogu poolt wastuwõetud nomenklatuuri muuta. Mina räägin aga selle wastu, et see paragrahw sisse wõetaks. Töökaitse komisjoni aruandja seletas, et see paragrahw pidada tähtis olema ka nende kohta, kes hoolekandeesutuses wiibiwad. Ma tähendan aga, et hoolekandeesutuses wiibijate perekondade eest hoolekandmine on ette nähtud § 35. p. 5; nende perekondade eest aga hoolt kanda, kes on wangistatud mõnesuguste kuritegewuste puhul, wõi kahtlustuse puhul kuriteos, ei ole minu arwates selle eelnõu eesmärk; tema eesmärk on nende perekondade eest hoolt kanda, kes pensioni ära teeninud, nende teenete eest, mis nad rahwawäes üles näidanud; kuidas nende isikute perekondade eest hoolt kantakse, kes kohtulikul uurimisel, ei ole meil praegu arutamisel — meil on arutamisel rahwawäelaste pensioniseadus, ja selle küsimuse arutamine ei käi sugugi selle seaduse piirkonda, seda lahendatakse tsiwiilseadusega.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja **L. Johanson**: Kõigepealt pean ma tagasi tõrjuma etteheite, nagu oleks paragrahwide järjekord omawoliliselt muudetud. Läänud koosolekul jäeti 1. ja 2. paragrahw wälja. (Wahelihüüe: Noh, see ei ole põhjendus!) See on õige, et § 35-dasse punkt 5.

töökaitse komisjoni ettepanekul üles wõeti, kuigi rahaasjanduse komisjon endist seisukohta kaitseb. Härra Schulbach rahaasjanduse komisjoni seisukohalt waadates leiab, et parandus punkt 5. näol § 35. liigne on, sest rahaasjanduse komisjoni ettepanekus seda punkti ei olnud, et sarnasel korral, kui inwaliid hoolekandeesutusse paigutatud, ta perekond toetust saab. Enne ettetoodud põhjustel palun § 30. wastu wõtta, sest wastasel korral sünniks ülekohut inwaliididele, kes sõjas kõigerohkem kannatanud — mõistuse kaotanud, wõi ilmsüüta wangi paigutatud.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) 34 häälega 21 wastu on § 30. tagasi lükatud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): „§ 31. Kui § 29. mainitud pensionääri kohtuasi maha kustutatakse, ehk kui kohus kaebealuse õigeks mõistab, siis makstakse temale saamatajäänud pension wälja, millest aga see osa maha arwatakse, mis eelmise § 30. järele wälja antud. Kui kaebealune karistusest wabastatakse süüteo aegumise wõi leppimise tagajärjel ehk riigi kõrgema wõimu manifesti põhjal, siis ei ole tal mitte õigust saamatajäänud pensioni tagant järele saada.“

Komisjonil on õigus neid paragrahwe, mis esimesel ja teisel lugemisel wälja jäetud, uuesti ette panna ja seda õigust on ta ka tarwitanud ja ma palun seda paragrahwi wastu wõtta.

A. Schulbach (töer.): See paragrahw on juba sellepärast wastuwõtmatu, et siin toetatakse § 30 peale, mis wälja jäeti, nii ei saa seda kuidagi moodi sisse jätta. See on hariliku kohtuseaduse arutada, kuidas tasu makstakse neile, kes ilmsüüta wangistatud. Rahwawäelaste pensioniseaduses ei ole waja kõiksugu küsimusi arutamisele wõtta.

Juhataja **J. Seljamaa**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 31 tagasi lükatud.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 32. Pensioniändmine lõpetatakse ära: 1) kui pensionääri sissetulek tema ülewalpidamise wõimaldab, missuguse sissetuleku alammäära määrab aasta peale kindlaks § 3 nimetatud komisjon, wõttes aluseks sissetulekumaksu ja teisi andmeid; 2) kui pensionäär kohtu poolt mõis-

tetakse sunnitööle, wangiroodu ehk wangimajasse õiguste kaotamisega ehk kui ta on kohtu poolt karistatud warguse, kelmuse, tema hoolde usaldatud waranduse omandamise, warguse warjamise, warastatud ehk pettuse teel omandatud asjade teadliku ostmise ehk pantiwõtmise, liiakasu wõtmise wõi salawiina põletamise ja müümise eest; 3) kui pensionäär üle lubatud tähtaja wäljamaal wiibib; 4) kui pensionäär wõõra riigi kodakondsusesse astub; 5) kui pensionäär ajutise pensioni määramisel nimetatud tähtajaks komisjoni poolt mitte mõjuwateks tunnistatud põhjustel uuele läbiwaatamisele ei ilmu; 6) pensionääri surma korral.

A. Schulbach (töer.): Niipalju, kui mul meeles on, tegi läinud koosolekul töö- ja hooldekandeminister ettepaneku sõnade ette „liiakasuwõtmise“ panna sõnad „niisamuti kohtu poolt, kui ka administratiiv korras“. Teen uuesti selle ettepaneku ja põhjendan sellega, et ettenähtud kuritööd, niihästi liiakasuwõtmine, kui salawiinamüümine praegu ainult administratiiv korras karistatakse, peale selle wõeti see parandus läinud koosolekul wastu, nii et wist redaktsiooniline wiga on, et ta siit wälja on jäänud.

L. Olesk (töer.): Ma pean selle paranduse wastu waidlema, mis rhs. Schulbach tegi. Kuigi administratiiv karistused olemas on, siiski on nad üks tõug karistusi, mis demokraatlikus riigis olema ei peaks. Kui aga nad ometi praegusel sõjaajal on, siis on see üks paratamata pahe, milles meie kõik süüdlased oleme. (J. Temant, maal.: Süüdlased oleme, seda meie teame!) Sina iseäranis. Sellepärast ei wõi meie sellega kuidagi leppida ja selle karistuswiisi järele oma süütust selgeks teha, et niisuguse karistuswiisi juures pension ära wõetaks. Tunnen ennast kohustatud olema selle wastu waidlema ja teatama, et mina selle poolt hääletada ei wõi. (J. Temant, maal.: Parema hilja, kui mitte ialgi pattu tunnistada!) Ma wõin juba.....

A. Schulbach (töer.): Ma leian, et siin põhimõtteliku küsimuse üle waielda ei saa, et aga Asutaw Kogu teatud kuritegude eest administratiivsel teel lubanud on karistada tema poolt wastuwõetud seadustes, siis peame siin järjekindlad olema ja selle oma printsiibi ka selles seaduses wastu wõtma.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on aruandjal järjekorras.

Aruandja **L. Johanson**: Ma palun kindlaks teha, kas see parandus wõeti II lugemisel wastu wõi mitte.

A. Tulp (sd.): Selle küsimuse, mida härra Schulbach siin üles wõttis, wõib ka sel teel lahendada, et wastawad sõnad „kohtu poolt“ maha tõmmata.

Juhataja **J. Seljamaa**: Rhs. Tulp'i ja rhs. Schulbach'i poolt on ettepanekud tehtud, sellepärast palun konstateerida, kas need parandused on läinud koosolekul tehtud.

A. Schulbach (töer.): Kuna kahtlus tekib, kas minu poolt tehtud parandus hääletamisele wõib tulla, siis ma ühinen selle parandusega, mida rhs. Tulp tegi.

Juhataja **J. Seljamaa**: Rhs. Schulbach on oma paranduse tagasi wõtnud. Teise paranduse on teinud rhs. Tulp. Paluksin seda korrata.

A. Tulp (sd.): See asi on II lugemisel sisse wõetud, nii et selle kohta wõib parandusi teha, sellepärast panen ette pärast sõnu „kui ta on“ maha kustutada „kohtu poolt“.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on aruandjal lõpukokkuwõtteks.

Aruandja **L. Johanson**: (J. Temant, maal.: Ühineb muidugi!) Ma pean tähendama, et sõnad „kohtu poolt“ olid esimesel lugemisel ka wastu wõetud, nii et niisugust parandust juba wormilliselt ei saa teha ja tagasi tuleb lükata.

Juhataja **J. Seljamaa**: Ma palun sekretääri läinudkordsetest stenogrammidest järele waadata. (Sekretäär H. Raudsepp lahkub kohalt.) (Hüüded: Jätkata!) Ettepanek on tehtud järgmiste paragrahwidega edasi minna. Et § 32 mitte kindlas ühenduses ei ole järgmiste paragrahwidega, siis oldakse sellega nõus, et järgmiste paragrahwide arutamisele üle minna. (Hääletatakse.) Nähtawana namusega on otsustatud järjekorras edasi minna.

Aruandja **L. Johanson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawana namusega §§ 33—35.

§ 33. Eelmise paragrahwi punkt 5 põhjal lõpetatud pensioniandmist jätkatakse uue läbiwaatamise päewast peale, kui pensionääri terwisliku seisukorra järgmine läbiwaatamine on olnud mitte hiljem kui 3 aastat pärast selleks määratud tähtaega; samuti jätkatakse eelmise paragrahwi p. 1 põhjal lõpetatud pensioniandmist, kui pensionäär oma sissetuleku kaotab.

§ 34. Pensionääri surma korral jääb etteantud pensioniraha riigi kanda.

III. Rahwawäelaste perekondade pension.

§ 35. Riigilt pensionisaamise õigus on kõigil nendel isikutel, kes § 1. p. b ja c ette nähtud, kui nende toitja, rahwawäelane, on 1) sõjas langenud või jäljeta kadunud; 2) surnud wäeteenistuses saadud haawade, sisemiste ja wäliste wigastuste või haiguste kätte; 3) surnud rahuajal sõjawäeteenistuses ehk 6 kuu jooksul pärast lahkumist sellest, kui on selgeks tehtud, et surm oli tingitud teenistusest sõjawäes; 4) surnud pensionisaamise ajal; 5) riiklikku hoolekandeametisse paigutatud.

Aruandja L. Johanson (loeb): § 36. Eelmises (35) paragrahwis nimetatud isikud saavad pensioni järgmiselt: 1) nende toitja surma puhul § 34 p. 1—3 äranähtud juhtumistel: a) üheliikmeline perekond — pool, b) kaheliikmeline perekond — kaks kolmandikku, c) kolme- ja rohkem-liikmeline perekond — kolmweerand pensioni täismäärast (§ 2.) 2) nende toitja surma puhul § 34 p. 4 ja 5 äranähtud juhtumistel — p. 1 all nimetatud osa rahwawäelasele maksetud pensionist. — Töökaitse komisjoni ettepanek: a) üks inimene perekonnas — pool, b) kaks inimest — kaks kolmandikku, ja c) kolm ja rohkem inimest — kolmweerandit pensioni täismäärast.

A. Schulbach (töer.): Mina toetan seda paragrahwi sarnasel kujul, nagu ta II lugemisel wastu wõetud. Teha tuleks ainult üks redaktsiooniline parandus, nimelt tuleksid punkt teise alguses ära jätta sõnad „nende toitja surma puhul“. Punkt teine algaks siis järgmiselt: „§ 34 punkt 4 ja 5 äranähtud juhtumistel — p. 1 all nimetatud osa rahwawäelasele maksetud pensionist“. Peale selle oli rahaasjanduse komisjoni ettepanek, nagu ma läinud korral ütlesin: lause lõpul klambrites juurde tähendada § 7 p. 2. See on nüüd eksikombel wälja jäänud. Rahaasjanduse

ja töökaitse komisjoni ettepanekud lähewad üksteisest lahku: rahaasjanduse komisjoni ettepaneku järele, mis II lugemisel wastu wõeti, hakatakse pensioni maksma perekonnale wastawas osas saadud pensionist, töökaitse komisjoni ettepaneku järele hakatakse seda maksma aga pensioni täismäärast. Töökaitse komisjoni ettepaneku järele võib juhtuda, et pensionääri pärijad hakkawad pensionääri surma puhul suuremat pensioni saama, kui pensionäär ise sai, waatamata selle peale, et perekonnas üks inimene vähemaks jäi. See tuleb ette sarnastel juhtumistel, kui inwaliidi töowõimekaotuse protsent on õige wäike. Eelkirjeldatud olukorra juures võiks ette tulla, et pensionääri perekond hakkab pensionääri surma ootama, et suuremat pensioni saada. Sarnane seisukord ei ole aga lubataw ja seda silmas pidades teen mina ettepaneku paragrahw wastu wõtta sarnasel kujul, nagu ta II lugemisel wastu wõetud, ainult ühe redaktsioonilise parandusega.

K. Wirma (sd.): Juhin tähelepanu selle peale, et see paragrahw ei ole mitte 34, waid 35.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Mina austan väga neid püüdeid, mis rahaasjanduse komisjonil on meie perekonnaelu alalhoidmise juures, kuid mina ei suuda mitte uskuda, et wäike pensionisummake põhjuseks oleks sellele, et naine oma mehe surma ootama hakkaks. Mina vähemalt niisuguseid lagunemise tundemärke Eesti perekonnaelus mitte tähele pannud ei ole, ja ma ei taha ka seda mitte uskuda. Mis puutub sellesse wäitesse, et perekond saab inwaliidi surma puhul rohkem paiukit, siis on see ka täiesti ümberlükataw. Sel puhul, kui pensionäär täiesti töowõimetu on, saab ta 100% wastawat pensioni. Kui inwaliid osalt töowõime on kaotanud, ütleme 50%, siis tuleb sellega rehkendada, et ta tööd teha võib ja ühes sellega oma perekonda toita. On loomulik, et kui pensionäär ära sureb, et siis pensioni samuti maksetakse kui siis, kui ta sõjawäljal langeb. Mõlemil puhul on surmajuhtumisega tegemist. Rahaasjanduse komisjoni ettepanek wiiks inwaliidide perekonnad väga raskesse seisukorda. Sellepärast tuleks see tagasi lükata. Paragrahwi lõpuosa tuleks

wastu wõtta sel kujul, nagu ta töökaitse komisjoni poolt ette on kantud.

Juhataja **J. Seljamaa**: § 36 kohta on kaks redaktsiooni. Mõlemad on paralleelsed ja tulewad esiteks hääletamisele poolt. Kõige enne panen hääletamisele rahaasjanduse komisjoni paranduse: maha kustutada p. 2 alguses sõnad „nende toitja surma puhul“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus wastu wõetud. Edasi panen hääletamisele kaks paralleel-ettepanekut selles järjekorras, nagu nad on tehtud. (Hääletatakse.) Et kumbki ettepanek ei ole saanud absoluutset enamust tulewad nad mõlemad hääletamisele poolt ja wastu. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 36 II lugemisel wastu wõetud redaktsioonis rahaasjanduse komisjoni poolt tehtud parandusega wastu wõetud. Lubage, et meie nüüd läheme § 32. juurde tagasi. Seal oli ettepanek tehtud härra Tulp'i poolt, parandus wastu wõtta, mis ette paneb sõnad „kohtu poolt“ maha kustutada. Ma konstateerin, et see parandus on II lugemisel tehtud, sellepärast on võimalik teda III lugemisel hääletamisele wõtta. (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud. (Hääletatakse.) § 32 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **L. Johanson** kannabette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 37—41.

§ 37. Kui § 1 p. b ja c tähendatud isik, kellel selle seaduse järele õigus on pensioni saada, mõne teise seaduse põhjal pensionisaamise õiguse omandab, määratakse temale see pension, kumb neist kahest suurem.

§ 38. § 1. p. b ja c tähendatud isikud wõiwad pensioni saada, kui nad töowõimetud on.

Märkus: 1) Rahwawäelase lesk, kui temal sellest abielust laps alla 10 aasta on, 2) lapsed alla 16 aasta ja 3) wanad üle 60 aasta loetakse töowõimeetuks.

§ 39. Pensionimääramise nõudmised antakse teada walla- ehk linnawalitsustele suusõnal ehk kirjalikult, kui nõudmine suusõnalik, seawad tähendatud asutused sellest protokollis kokku.

§ 40. Pensioninõudmistele lisatakse juurde dokumendid: 1) § 35 äratähendatud asjaolude üle ja 2) sündimise aja kohta; ja 3) tõendused selle üle, et pensioninõudja § 1 p. b ja c alla käib. Walla- ehk linnawalitsused muretsewad peale selle teateid § 38 äratähendatud andmete üle ja selle üle, et asjaolusid ei ole, mis pensionimaksimise ajutiseks katkestamiseks ehk lõpetamiseks põhjust annaksid.

Märkus. Nimetatud dokumentide puudumise korral ei takista eelmises (39) paragrahwis ülesloetud asutused asja käiku, kuid nõuawad wiibimata wastawatest asutustest puuduwad dokumendid.

§ 41. Wallawalitsused saadawad kõik käesolewad andmed, nagu pensioninõudja palwekirja, protokollis (39) § 40 mainitud tunnistused ja teised andmed maakonnavalitsustele. Maakonna ja linnawalitsused waatawad järgmisel koosolekul sissetulnud soowiawaldused läbi, otsustawad jaatawalt ehk eitawalt pensionimääramise ja annawad oma otsuse kirjalikult teada. Edaspidise asjaajamise kohta on makswad §§ 17, 18, 20, 21, 24 ja 34.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): „§ 42. Wallawalitsused ja maakonnaning linnawalitsused on kohustatud ise, politsei ja naabrite kaudu ehk mõnel muul teel teateid koguma aineliselt raskest seisukorras olewate rahwawäelaste perekondade kohta ka siis, kui nende perekondade poolt pensionisaamiseks nõudmist awaldatud ei ole.“

Töökaitse komisjon peab tarwilikuks, et see paragrahw wastu wõetakse, sest wastasel korral jääwad need inimesed, kes mitte ei tea, kuhu poole pöörata, pensionist ilma.

A. Schulbach (töer.): Ma waidlen rahaasjanduse komisjoni nimel selle ettepaneku wastu sel põhjusel, et meie rahwas küllalt kirjaoskaja on, et oma soowe wastawatele ametiasutustele sisse anda, ja et meie omawalitsuse asutused sugugi tööpuudust ei tunne, et seda weel otsima peawad. Tõepoolest on asi nii, et pension küllalt rahuloldaw on määratud ja ei ole mingit põhjust karta, et perekonnad sellest teada ei saaks ja igauks, kellel tarwis on, tingimata ametiasutuse üles leiab. Kui tema seda ei tee, siis on tõenäilikumaks põhjuseks see, et see perekond sugugi puudust ei kannata ja nüüsgusel puhul ei oleks tarwilik riigi abitalle peale sundida.

Juhataja **J. Seljamaa**: Sõna on aruandjal lõpukokkuwõtteks.

Aruandja **L. Johanson**: Ei saa mitte oletada, et need inimesed, kellel küllalt on, nõudmisega ei esineks. Ma usun, elukogemused on näidanud, et need inimesed enamalt jaolt ikka esimesed on ja komisjonil palju sarnaseid põhjendamata palweid ja nõudeid tagasi lükata tuleb. On ju palju sarnaseid inwaliide, kes sõja tagajärjel näiteks, kurdiks on jäänud. Nad elawad wõib olla, kuskil metsakolgestes. Tal on küll pensionisaamise õigus, kuid ta ei tea kelle poole ta sellekohase palwega peaks pöörama. Omawalitsuste kohus on aga ka selle järele walwata, et need isikud, kellel õigus on eluülespidamist saada, seda ka tõesti saaksid riigilt. See on nende otsekohene ülesanne, mille siia üleswõtmine omawalitsuse asutustele mitte töötamine pole, waid äranäitamine, mis neil selle seaduse wäljaandmisega wastawal alal teha tuleb.

Juhataja **J. Seljamaa**: Panen hääletamisele rahaasjanduse komisjoni ettepaneku, § 42 wälja jätta. (Protesteeriwad hüüded kohtadelt: See paragrahw sai ju II lugemisel wälja jäetud, on õigem töökaitse komisjoni ettepanekut, see paragrahw uuesti sisse wõtta, hääletada.)

Palun järele waadata, kas see paragrahw II lugemisel on tagasi lükatud. On kindlaks tehtud, et paragrahw II lugemisel tagasi lükatud.

Panen hääletamisele töökaitse komisjoni ettepaneku, sisse wõtta § 42 selles kujus, nagu töökaitse komisjon temaga esineb. (Hääletatakse.) 26 häälega poolt ja 23 vastu on töökaitse komisjoni ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **L. Johanson** kannabette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 43—47.

§ 43. Pension määratakse nõudmise päewast peale, sel juhtumisel, kui perekonnatoitja pensioni sai sellest päewast peale, milleni wiimasele pension wälja antud.

§ 44. Pensioni § 1 p. b ja c tähendatud isikutele ei makseta neil kordadel, mis § 29 ette nähtud.

§ 45. Pensionimaksmine lõpeb täiesti § 32. p.p. 1., 2., 3., 4. ja 6. tähendatud juh-

tumistel ja peale selle naissoost isikute abielluastumisega.

§ 46. Töö- ja hoolekandeministriumile jääb õigus selle seaduse tarwitamise kohta juhatuskirja (instruktsioone) wälja anda, neid „Riigi Teatajas“ avaldades.

§ 47. See seadus loetakse makswaks 11. nowembrist 1918. a.

Aruandja **L. Johanson** (loeb): § 48. Maakonna- ja linnawalitsuse ülesandeid, mis selles seaduses ette nähtud, wõib maakonna wõi linna omawalitsuse otsuse põhjal nende hoolekande osakondade peale panna.

A. Schulbach (töer.): Ma teen ettepaneku see paragrahw ettepoole paigutada. Loomulikult peaksid §§ 46 ja 47 wiimased olema, sest nad määravad seaduse maksmahakkamise aja ära. § 48. wõiks § 46. asemele paigutada.

Juhataja **J. Seljamaa**: Komisjoni aruandja ühineb härra Schulbach'i ettepanekuga.

F. Peterson (töer.): Teen ettepaneku see paragrahw wälja jätta. Maakonna ja linna omawalitsused teostawad oma ülesandeid iseseiswalt ja tööjaotus on nende oma sisemine korraldus ja asi.

Töö- ja hoolekandeminister **A. Palwadre**: Ma ei saa sellega sugugi leppida, et see paragrahw üleliigne oleks. Selles seaduses räägitakse linna ja maakonna omawalitsustest ja juriidiliselt on sellel tähtsus.

Linnawalitsuse esitaja on linnapea, maakonnawalitsuse esitaja on maakonnawalitsuse esimees, ja kui mõne osakonna poolt peaks tulema ettepanek selles seaduses ettenähtud ülesannete täitmiseks töö- ja hoolekandeministrium, siis ei wõi ministrium juriidiliselt seda aktsepteerida. Kui meil omawalitsuse asutuste kohta seadus oleks, kus üksikute osakondade funktsioonid ära tähendatud, siis oleks teine asi, kuid praeguse korra juures peaks see paragrahw tingimata sisse jääma.

J. Jans (sd.): Ma waidlen selle paragrahwi sissejäämise vastu. Siin otsustatakse ette ära omawalitsuste korraldus, kuna meil aga sellekohased seaduseel-nõud weel täiesti puuduwad. Seda siin ära määrata, et just hoolekande osakonnad selle ülesande oma täita wõtaksid,

on natukene enneaegne. Omawalitsuse seadustega wõidaks neile ju ehk teised ülesanded anda.

A. Tulp (sd.): Ma arwan, kui meie linna ja omawalitsuste asutuste, kui niisuguste juurde astume, siis on seal waidluse all olewad küsimused wolikogu wõi nõukogu otsustada.

K. Wirma (sd.): Mina saan aru, et selle paragrahwiga ei ole kohustust tehtud, et peab tingimata osakondade kätte andma, waid see paragrahw räägib wõimalusest, et „wõib“, ja see on selle seaduse mõte ja nagu töö- ja hoolekandeminister seletas, wõiwad nad otsekohest kirjawahetust nende asutustega ajada. Mina mõtlen, et see ei tee mingit wiga.

A. Weiderman (töer.): Mina tähendaksin sedasama, sellepärast, et kui meie jätaksime sisse linna- ja maakonnavalitsused, siis oleks suuremates maakonna- ja linnawalitsustes see wõimatu, sest nendel on niipalju jookswat tööd, et kui weel see ülesanne nende peale pannakse, siis teeb see palju raskusi ja maakonna- ja linnawalitsusel peaks õigus olema anda asja sellekohase osakonna kätte.

A. Tulp (sd.): Mina wõin siia selle täienduseks weel ette tuua, et endisel weenajal olid selle jaoks suured asutused, mis sagedasti koos käisid ja selle tagajärg oli see, et 1917. a., kui need asjad omawalitsus oma kätte wõttis, ei saanud nad rutuliselt neid asju ajada.

J. Jans (sd.): Juhin weel kord tähelepanu, et niisuguse eriseadusega, mis omawalitsuse seadustest mööda minnes wastu wõetakse, sünnitatakse niisugune olukord, et ei saa midagi omawalitsuse alal luua. Praegu on meil terwishoiu peawalitsuse poolt ettepanek ja seal on teistsugune korraldus ette nähtud, mis sellele otse risti wastu käiks. Kolmandaks, wõib olla, paneb haridusministeerium kolmanda omawalitsuse korralduse maksma. Kui iga ministeerium seda isemoodi konstrueerib, siis omawalitsuse alal midagi ära teha ei saa.

M. Kurs-Olesk (sd.): Mulle paisab, et meie asjata waidleme. Selle wiimse paragrahwiga ei tee meie muud, kui awame kõik wõimalused, et seda ruttu läbi wiia.

Juhataja J. Seljamaa: Sõna on lõpukokkuwõtteks aruandjal.

Aruandja L. Johanson: Minule paistab, et see wiimane paragrahw on selle seaduse teostamisega täiesti ühenduses ja siis ei saa seda wälja jätta.

Juhataja J. Seljamaa: Akl. Peterson'i ja Jans'i poolt on ettepanek tehtud see paragrahw wälja jätta.

L. Olesk (töer.) kohalt: Kui pannakse see paragrahw hääletamisele, siis peab ta pandama „poolt“ hääletamisele, wäljajätmist hääletada waja ei ole, sest kui ettepanek wastu wõetakse, on tema iseenesest wälja jäänud.

K. Wirma (sd.): Mina pean ütleva, et hääletamisele tulewad ettepanekud meie kodukorra järele nõnda, kuidas nad on sisse tulnud. Kõigepealt on sissetulnud komisjoni ettepanek ja see tuleks ka esimesena hääletamisele.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 48 wastu wõetud.

Seega on rahwawäelaste perekondade pensioniseadus paragrahwide wiisi III lugemisel wastu wõetud.

A. Schulbach (töer.): Mina tegin paragrahwide järjekorra kohta ettepaneku, et § 48. oleks enne 47. § 46 ees.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Panen rahwawäelaste perekondade pensioniseaduse terwel kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Seaduseelnõu on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja L. Johanson: Palun tunnistada, et sellel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

3. Awalikkude Hariduskomisjoni aruandja W. Pääts: Austatud rahwasaadikud! Teiste seaduste seas, mida meie

Wene riigilt pärandasime, on meil ka algkooliseadus. Kuid see seadus on ajajooksul kerenskiaegsete ja teiste määruste

läbi täiendatud ja niisugusel kujul meile tulnud, et selle seaduse peale wõimatu on üldist kooli rajada. Õpetajate ringkondades, niisama ka haridusministeeriumis, on mõttewahetusi selle üle olnud, et kuidas peaks wõimalik olema Eesti kooli nii üles ehitada, et tal kindel seaduslik alus ei puuduks. Sellepärast juba Asutawa Kogu kokkutulemise esimesest päewast oli tähtis kooliseaduse küsimus ja tarwidus teda wälja töötada ja Asutawale Kogule kinnitamiseks ette panna, et selle peale oleks wõinud rajada meie tulewast Eesti kooli. Peab tähendama, et kõige esimeseks lüliks üldises kooli korralduses on algkooliseadus; sellest, missugune algkool on, ripuwad ära kõik teised kooliastmed ja sellepärast on ka esimesena Asutawale Kogule arutamiseks ette pandud algkooliseadus. Kooliseaduse kokkuseadmine ei ole mitte kerge töö, — teised rahwad on selle töö juures palju aega tarwitanud ja waewa näinud, et selle töö järeldukel kuidagi wiisi kooli elu ei kannataks. Meie teame, et Soomemaal on töötatud ligi 10 aastat, enne kui kooliseadus wastuwõetawaks sai. Meie kooliseadus ei ole midugi niisugusel kujul, nagu ta siin praegu ette kantakse, täielik ja wõib olla tarwita ta parandusi juba ligemas tulewikus, kuid ühte peab siiski ütleva, et ilma üldiste põhihoonteta koolielu meie oma juures rajada ei saa ja kõik töö, mis ilma kindla aluseta saab tehtud, oleks wäärtseta. Sellepärast oleks tingimata tarwilik, et Asutaw Kogu selle meie koolielu nurgakiwi paneb. Nurgakiwid meil haridusehitusel ongi selles kooliseaduses ette nähtud, sest peab ütleva, et siin ei taheta mitte üksikute detailidega ehk üksikute määruste ettetoomisega seda seadust wäga weniwaks teha. Kui meie sellest seisukohast seaduse üksikuid punkte waatame, siis näeme, et siin kõigeesiti on püütud ära näidata seda, missugune meie kool peab üldiselt olema. Seadus ütleb: et kool peab moodustama ühtluskooli esimese järgu. Algkool on emakeelne, ilma-lik ja maksuta. Algkool wõib olla ühiswõi lahuskool, selle järele, kuidas otsustawad kooli ülewalpidajad. Õppekeeleks on ette nähtud emakeel. Wähemusrahwustel on kindlustatud meie koolides wõimaluse järele õpetust saada ka emakeeles. Edasi on seaduses ära nähtud aeg, millal koolikohustus peale hakkab ja see on meie rahwa edenemise kohaselt arwatud, et see õpilase 7. eluaastast peale algab ja kestab senni, kunni ta algkooli on lõpetanud, wõi vähemalt ta 16. aasta wanuseni.

Ühes sellega on siin üles wõetud küsimus, kuidas üldist koolikohustust läbi wiia. Asutawas Kogus oli juba warem arutamisel lühikene wäljawõte koolikohustuse läbiwiimisest ja sellepärast peab see osa üldiselt tuttaw olema. Pean tähendama, et käesolewas projektis ainult täiemal kujul see üksikutesse paragrahwidesse on seatud, mis koolikohustuse kohta juba ennem Asutawa Kogu poolt on wastu wõetud. Kooliaja pikkuse kohta näeb seadus ette, et see peab kestma meie oludes 6 aastat. Peale 6 aasta õppuse peaks tulema veel üks haridusjärg, nimelt kaheaastane, kus need, kes 6-aastase algkooli on läbi teinud, wõiksid veel kaks aastat ennast täiendada. Kui keegi aga seda kaheaastast täiendust saada ei soowi, waid soowib peale algkooli lõpetamist omandada kõrgemat haridust, siis wõib ta keskkooli astuda ja selle lõpetamise järele wõib ta juba kõrgemat haridust saada. Keskkooli üleminek peaks olema kõigile algkooli lõpetajatele, kes seda soowiwad, waba ilma eksamita. Kuid praeguste olude tõttu, et meie ei saa kõigile neile, kes algkoolist soowiwad keskkooli üle minna, seda wõimaldada, siis on seaduses ette ära nähtud, et niisugustel kordadel on wõimalik ka keskkoolides piiratud õpilaste wastuwõtmist toime panna. Kooli asutamise asi peaks olema riigi ja omawalitsuse asutuste käes nii, et algkoolid saawad asutatud waldade, linnade, maakondade ja riigi poolt ning nende poolt saawad ka ülespidamist. Igal maa algkoolil peab olema tarwilik osa põllu- ja aiamaad, kus õpetajad wõiksid igasuguseid katseid teha põlluharimise alal ja kus tegelikult wõiks ära näidata õpilasele, kui kasulik ja tarwilik põllu- ja aiatöö kodanikkudele on. Selle järele peaks iga kooli juures olema 400 ruutmeetrit iga klassi kohta õuemaad ja üks kuuendik tiinu kooli aia tarwis ning iga kooliõpetajal tema tarwiduseks 1½ kunni 2 tiinu põllumaad ühes tarwiliku osa heina- ja karjamaaga.

Kooli korraldamine on usaldatud niisamasuguse administratsiooni kätte, nagu seda praegustegi koolide juures ette on nähtud. Peale selle oleksid veel ette nähtud õpetajate nõukogu ja kooli hoolekogu. Õpetus- ja kaswatusosa koolides oleks järgmine. Õpetatakse koolides järgmisi õppeaineid: 1) kodulugu, 2) emakeelt, 3) laulmist, 4) wõimlemist, 5) käsitööd, 6) joonistamist ja joonestamist, 7) aritmeetikat

ja algebrat, 8) geomeetriat, 9) loodusteadust ühes terwishoiuga, 10) maadeteadust, 11) ajalugu, 12) kodanikuteadust, 13) kahte wõrast keelt ja 14) usuõpetust. Pean tähendama punkt 14 kohta § 33., et selle üleswõtmine niisugusel kujul ei olnud mitte hariduskomisjoni suurearwulise enamuse poolt tehtud otsus, waid see otsus tehti wähesse häälteenamusega ja juba alguses tekitas see küsimus lahkumise-waid mõtteid. Tähendati, et algkooli kawas peaks tingimata üles wõetud olema usuõpetus, kui wabatahtlik ja mittesunduslik õppeaine. Selle peale tähendati teiselt poolt, et usuõpetus niisugusel kujul, nagu ta koolides kunni siiaajani oli, mitte hariduse otstarbet ei täida ja sellepärast peab tema asemele mõne teise õppeaine üles wõtma, kas moraaliõpetuse wõi uskudeõpetuse sellel kujul, kui ta siin nimetatud on. Leiti, et lastele üldistes joontes on tarwis ära seletada, kuidas üks wõi teine rahwas oma usutundeid on awaldanud ja missugused ilmawaated inimestel on. Kuid ma pean weel kord tähendama, et juba hakatusest saadik see õppeaine ei ole hariduskomisjonis ühemeelselt üles wõetud, waid on wäiksearwulise enamuse otsusega sinna paigutatud. Wõib olla et ka Asutawas Kogus saab selle kohta lahkähäli kuuldawale tulema. Kuidaswiisi algkooli tunnikawa ära jagatud peab olema, selle kohta on käesolewale seadusprojektile lisa juurde pandud. Selles lisas tekitas palju waidlusi küsimus keelte õpetamise üle. Mitmed kooliteadlased tähendasid selle peale, et wäga raske oleks algkoolis wõõraste keelte õpetust enne 4 õppeaastat alata, kuid teised tähendasid selle peale, et lapsed wõiwad wõõraid keeli ka palju warem õppida, sest wõõra keele õpetus laste juures sünnib mehaaniliselt ja laps omandab nooremas eas mehaaniliselt teel keele palju kergemine, kui tema seda wanemates aastates teoreetilisel wiisil õppida wõiks, pealegi oleks see keelte õppimine, kui täiendawaks lüliliks sellele haridusele, mis valmistab õpilasi keskkooli astumiseks ette ja sellepärast oleks algkoolis wõõrakeele õppimine kolmandast aastast peale tingimata tarwilik. Lõpuks kujunes asi nii, et igas algkoolis on wähemalt kaks wõrast keelt, mis õppekawas sisse peaks wõetama. Sellepärast on seaduses ka ette ära nähtud, et 3. algkooliklassis algab keelteõppimine peale ja 5. klassis on juba kaks wõrast keelt, kuid mitte mõlemad sunduslikud, waid teine wõõras keel on

soowitaw neile, kes keskkoolis edasiõppimist tahawad jätkata.

Algkooli õpilaste kooli wastuwõtmine on käesolewa seaduse järele nii korraldatud, et kooli wõiksid astuda kõik need, kes lugeda ja kirjutada ei mõista. Õpilased peaksid nii ära jaotatud olema, et 40 õpilasest üks klass moodustataks. Sarnastel kordadel aga, kus õpilasi wõrdlemisi wähe on, ja wõimatu on iga wäikese õpilaste arwu jaoks ise klassi luua, et siis oleks wõimalus antud ühte klassi mitme klassi õpilasi koondada. Neid õpilasi ei tohi niisugusel korral aga mitte üle 40 olla. 3. klassi ühendusel aga mitte üle 30.

Käesolewas seaduses on ette nähtud ka wahekord, mis peaks olema kooliõpetaja ja kooliülewalpidajate wahel. Õpetajad peaksid walitama asutuste poolt, mis eriseaduses ette nähtud. Peale walimise asuks kooliõpetaja oma kohuste täitmise juurde, ja oleks seal ametis niikaua, kui ta kõlbmataks ei ole tunnistatud, wõi kui ta ise selleks palwekirja sisse ei anna wõi tagandatud ei saa seaduslikul alusel. Kooliõpetajate keskelt walitakse üks koolijuhatajaks ja kinnitatakse sellesama asutuse poolt, kes kooliõpetaja registreerib. Koolijuhataja on pedagoogika nõukogus esimeheks, tema kohus on kõiki neid kooliellu puutuwaid ülesandeid täita, mis kooliõpetajate nõukogu tema peale on pannud. On kawatsetud, et iga algkooli juures oma hoolekogu peab olema, mis esitatud on kõigist kooliõpetajatest, lastewanemate esitajatest, kohaliku kogukonna omawalitsuse esitajatest, nii et 1—3 kogukonna omawalitsuse liiget hoolekogus esitatud peaksid olema. Hoolekogude ülesandeks oleks peajasjalikult kooli ainelise külje ja selle hea käekäigu eest hoolitseda ja igatpidi hoolt kanda selle eest, et lastele õppeabinõusid ja muid õppetarwidusi muretseda. Mis õppeabinõudesse puutub, siis on kawatsetud asja nii korraldada, et waesematel lastel õppeabinõud täiesti maksuta oleksid. Peale hoolekogude on weel ette nähtud lastewanemate kogu, kuid mitte niisuguste õigustega, nagu Wene koolides. Lastewanemate koosolekutel arutatakse kaswatusse ja õppetöösse puutuwaid küsimusi ja nende küsimuste otsustamine saaks üle wiidud pedagoogika nõukogusse. Mis awalikkude algkoolide õigusesse puutub, siis pean ütleva, et algkooli õigused seisawad selles, et õpilasi ette valmistada elu jaoks, ja kui tarwis, neid edasi wiia keskkooli.

Koolil wõiksid ka majanduslikud eesõigused olla, mis selles on, et wäljamaalt kooli tarbeaineid maksuta saada. Pean lõpuks tähendama, et see seadus mitu korda komisjonis arutamisel oli, ja et ta kõik kokku 96 paragrahwi sisaldab, siis ka loomulik on, et üksikute paragrahwide kohta parandusi tehti, mis ka weel tagant järele pärast III lugemist hariduskomisjoni sisse anti komisjoni liikmete poolt. Komisjon leidis wõimalikuks weel tagant järele mõne parandusega ühineda. Et algkooliseadus meil kooli elus nii tähtis on ja ilma selleta meie oma tulewast kooli rajada ei saa, siis panen ma ette see seadus Asutawas Kogus arutamisele wõtta, see on — esimesele lugemisele üle minna.

H. Nurk (sd.): Wiimasel seaduse arutamisel näitas härra Jans seda, et seaduseelnõu peab wälja töötama nii, et ta otstarbekohane on ja teiste eelnõudega kooskõlas on. Kooli hoolekogudele on antud nii suured wõimupiirid, mida omawalitsuse seaduseelnõu järele on antud wallawolikogudele ja maakonnawolikogudele. Kui meie waatame seda eelnõu, siis peab küll ütlemä, et sellest aru ei saa, kellel seal lõpuotsus tuleb anda. Hoolekogu ülesandeks on waesemate õpilaste warustamine õppeabinõudega, jalanõudega ja riietega. See on wäga hea punkt, kuid küsimus on, kust seda raha saada? Kas kooli hoolekogu jagab teatud maksud inimeste peale, wõi saab tema need summad korjandustest wõi omawalitsuse käest? Seaduses ei ole see mitte ette nähtud. Meie teame, et waldades on olemas koolikapitaalid. Wallawolikogu otsustab, kuidas ta heaks arwab seda kapitaali tarwitada. Kuidas tahab nüüd hoolekogu teha, kas wallawolikogu käest selle kapitaali üle wõtta, wõi on mingisugune teine abinõu olemas. (Wahel hüüe: Kas on neid kapitaale olemas?) Igas wallas on olemas kooli kapitaal, see jaguneb kahte osasse: lutheriusu kooli ja õigeusu kooli kapitaal.

Siis on ette nähtud, et kooli hoolekogu seab kulude eelarwe kokku ja wallawolikogu seab ka eelarwe kokku. Misuguse eelarwe järele hakatakse siis maksusid nõudma. Kõige imelikum näib mul olema § 83. p. 13., mille wastu meie senni wõidelnud oleme, et wallawolikogude otsuste järele ei tohiks järewalwet olla otstarbekohasuse mõttes. Siin ütleb aga paragrahw otsekoheselt: järewalwe, et koolile määratud summa tarwitatakse

õieti ja otstarbekohaselt. Alles hiljuti wõtsime meie omawalitsuse järewalwe seaduse wastu, kus öeldud on, et seaduslikkuse järele, aga mitte otstarbekohasuse järele tuleb järewalwet teostada. Teen ettepaneku, et see seadus antakse omawalitsuse komisjoni arutamisele, siis saaks teataw ühtlus igalpool läbi wiidud, ja seadus tuleks otstarbekohane wälja.

Juhataja J. Seljamaa: Algkooli seaduseelnõu kohta on kaks ettepanekut tulnud, üks rhs. Nurk'i poolt, et seadust omawalitsuse komisjoni anda, teine komisjoni aruandja poolt, esimesele lugemisele üle minna. Wõin mõlemate ettepanekute kohta sõna anda kahele poolt ja kahele wastu. Sõnasoowijaid ei ole. Siin on kaks paralleel-ettepanekut, sellepärast hääletan sissetuleku korras esiteks poolt. (H ä ä l e t a t a k s e.) Et kumbki ettepanek tarwilikku hääletenamust ei ole saanud, siis tulewad nad uuesti hääletamisele poolt ja wastu. — Esimene ettepanek on saanud 27 häält poolt, teine 25 häält poolt. (H ä ä l e t a t a k s e.) Hääletamise tagajärg on järgmine: Ettepanek I lugemisele üle minna on saanud 29 ja wastu 29. Teine ettepanek eelnõu omawalitsuse komisjoni anda on saanud poolt 33 ja wastu 22. Nõnda on rhs. Nurk'i ettepanek wastu wõetud.

Aruandja W. Päts: Pean tähendama, et kooli seisukord meie riigis praegusel ajal on niisugune, et kui meie kooliseaduse wastuwõtmise pika aja peale edasi lükkame, siis meil tänawuses kooliaastas, niisama ka tulewaski, jääb õpetus lonkama. Kuid meie ei saa kõige selle aja sees kooliseadust wastu wõtta sellepärast, et meil puudub alusmüür, mille peale wõiks kooliseadust rajada. Ma teen ettepaneku, et omawalitsuse komisjon selle nädala jooksul läbi arutaks.

H. Nurk (sd.): Wabariigi Walitsus on kahel korral deklareerinud, et omawalitsuse seadus tuleb wälja töötada kiire korras. Meie oleme selle eelnõu wäljatöötamisega kibedasti ametis ja kui peaks ettepanek wastu wõetama, et 7 päewa jooksul niisugust eelnõu läbi waadata, mis üks osa on omawalitsuse seadusest, siis on see otse wõimatu. Teen ettepaneku termin lahtiseks jätta.

A. Weiderman (töer.): Meie kooli seisukord on halb. Igaüks teab seda, kel-

lel wähegi kooliga tegemist on. Puuduwad seadused, mille põhjal koolid wõiksid ühtlaselt ja kooskõlas töötada. Ka ministeeriumil puuduwad alused tarwilikke määrusi wälja anda. Kõige selle all kannatab meie kool, ja igaüks töötab neist isemoodi, oma arusaamise järele. Rhs. Nurk toonitas, et ei saa enne omawalitsuse seadust kooliseadust wälja anda. Pean tähendama, et omawalitsuse seadus käesolewa algkooliseadusega ainult mõnes wäikses osas kokku puutub. Algkooliseadus on sedawõrd tähtis, et ei wõi temaga oodata kunni omawalitsuse seadus kindla kuju on wõtnud. Algkoolide peale rajatakse kesk- ja ülemad koolid ja kui algkool lonkab, siis on ka keskkoolid nõrgad, sellepärast toetan ja soowitan aruandja Päts'i ettepanekut wastu wõtta.

J. Kartau (sd.): Pean tähendama, et kui rhs. Nurk ettepaneku tegi, siis ei wõinud ma uskuda, et see läbi läheb, niiwõrd olid põhjendused ühepoolsed ja nõrgad. Toodi täitsa eksikombel asju ette, mis õiged ei olnud, nimelt et olla mingisugune paragrahw olemas, mis makswa seaduse wastu ja tulewase omawalitsuse seadusega nii kooskõlata on, et see omawalitsuse komisjoni tingimata läbiwaatamiseks tuleks anda. Rhs. Nurk eksib seda paragrahwi seletades. Ma pean tähendama, et meil on terwe hulk mitmesuguseid seadusi wastu wõetud ja wõetakse ka edaspidi, mis praegusel ajal tungiwalt tarwis on. Kui meie selle põhjendusega wälja tuleme, et meie siis järgnewaid seadusi ei saa wälja anda, kui wastaw üldine seadus ei ole kindlaks määratud, siis meie ei saaks üldse tööd teha ja kõik tungiwad clulised tarwidused jääksid ripakile.

See oleks üldse selle seisukoha wastu öeldud, millest rhs. Nurk wälja läks. Aga praegusel korral, kui see juba wastu on wõetud, siis ei saa meie muud teha, kui et see aeg, mis omawalitsuse komisjonile läbiwaatamiseks määratud, wõimalikult lühikene oleks, sest et need küljed, mis omawalitsuse seadus puudutanud, ses eelnõus õieti wäikesed on. On püütud just wõimalikult mööda minna nende koo-

liwalitsuste korraldamisest, mis omawalitsuse wõi ministeeriumi korraldusse puutuksid. Just sellepärast ongi omawalitsuse komisjoni töö õige wäheldane ja ühenädalisest tähtajast oleks küllalt.

Juhataja J. Seljamaa: Sõna on lõpukokkuwõtteks aruandjal.

Aruandja W. Päts: Mina omalt poolt toetan seda seisukohta, et meie siin Asutawas Kogus ei saaks ühtegi teist seadust wastu wõtta, kui meie, nagu rhs. Nurk soowitab, enne suurema ja pärast wäheha tähtsusega seadusi wastu wõtma hakkame. Siis tuleks meil just kõigepealt riigi põhiseadus wastu wõtta. Algkooliseadus puudutab nii wõrdlemisi wähe omawalitsuse korraldust, et selle läbiwaatamiseks ühest tunnist küllalt oleks. Need paar punkti on igatahes wõimalik ruttu otsustada, ma jään oma endise ettepaneku juurde.

Juhataja J. Seljamaa: Aruandja ettepaneku poolt on sõna wõtnud 2 ja wastu 1. Panen hääletamisele ettepaneku komisjonile tähtajaks määrata 7 päewa. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

4. Terwitustelegrammide ettekandmine. Sekretäär **H. Raudsepp** (loeb): Soowime Teie kaudu Eesti rahwale ja tema esitusele südamest õnne werise ohwriikka kaitsesõja õnnelikuks lõpetamiseks. Wilde, Puhk, Karlson.

Mustwee Eesti realkool terwitab rahwaesitust rahu allakirjutamise puhul teinud õnne soowides õiglase sisemise korra loomiseks. Mustwee Eesti realkool.

Juhataja J. Seljamaa: Kas tehakse ettepanekuid järgmise koosoleku aja kohta? Kuulen hüüdeid — harilikul ajal, see tähendab järgmine koosolek on teisipäewal, kell 5. Lõpetan Asutawa Kogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8 õhtul.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu abiesimees **J. Seljamaa.**

Abisekretäär **H. Raudsepp.**